

Komentowany przepis

Konstytucji RP

Art. 2

Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Wprowadzenie

Państwo prawne to przeciwieństwo „państwa policyjnego”, „rządów arbitralnych” czy autorytarnych. Jest absolutnym przeciwieństwem totalitaryzmu, czyli zbrodniczego systemu, w którym opierając się na oficjalnej ideologii, państwo w pełni kontroluje społeczeństwo i stara się wpływać na niemal wszystkie aspekty życia publicznego i prywatnego. Systemu polegającego na całkowitym odrzuceniu prawa zastąpionego przez rządy terroru, które nie mają charakteru instrumentalnego, lecz stanowią istotę sprawowania władzy¹.

M. Jackowski wśród zasadniczych elementów państwa prawnego wskazuje na „przewidywalność działania organów państwa (*Vorhersehbarkeit*), pewność prawną, bezpieczeństwo prawne jednostki (*Rechtssicherheit*), ochronę zaufania obywateli do państwa i tworzonego przezeń prawa (*Vertrauensschutz*) czy stabilność i nieretroaktywność prawa”. Autor ten podkreśla, że każde

¹ Szerzej M. Bankowicz, *Niedemokratyzmy*, Kraków 2011, s. 30 i nast.; G. Sartori, *Teoria demokracji*, Warszawa 1994, s. 242–244; R. Bäcker, *Totalitaryzm w Polsce lat 1948–1956*, „Czasy Nowożytne” 1999, nr 6, s. 7–16.

państwo prawne zapewnia bezpieczeństwo prawne – jedną z najważniejszych wartości w europejskiej kulturze prawnej, bez urzeczywistnienia której państwo prawne nie może istnieć².

Współcześnie demokratyczne państwo prawne ma w naszym kraju utrwalone znaczenie doktrynalne i orzecznicze. Niestety, w ostatnich latach zasadzie tej często nie odpowiadają uchwalane konstrukcje prawne, a także postępowanie podmiotów tworzących prawo (zwłaszcza ustawy i rozporządzenia) oraz prawo stosujących. Relacje pomiędzy państwem i prawem podlegają immanentnym zmianom, zaś liczba aspektów jest tak duża i zróżnicowana, że trudno wskazać na aktualny stan państwa prawa. W zasadzie można się odnosić tylko do rozwiązań istniejących w określonym czasie, na gruncie konkretnie realizowanej instytucji prawnej czy ustrojowej. Całokształt naruszeń zasady państwa prawnego nie może wykluczać oceny nowych rozwiązań, które są proponowane bądź wprowadzane w życie. Demontowanie „kolejnych cegieł” z muru stanowiącego fundament tej zasady nie uzasadnia bierności bądź stanu rezygnacji. Dlatego nawet pogłębiająca się rozbieżność pomiędzy modelowymi założeniami przyjętymi w doktrynie i judykaturze³ a aktualnym stanem rzeczy nie pozwala na wniosek, że skoro zasada demokratycznego państwa prawnego została wcześniej wielokrotnie

² M. Jackowski, *Zasada ochrony praw nabytych w polskim prawie konstytucyjnym*, „Przegląd Sejmowy” 2008, nr 1, s. 20.

³ T. Biernat podkreśla, że mamy do czynienia ze specyficznym stanem, polegającym na względnej słabości doktryny względem praktyki. Stąd postulat, aby to doktryna była punktem odniesienia dla orzecznictwa, a nie odwrotnie. Zob. T. Biernat, *Zasada the rule of law a definiowanie pojęcia państwa prawa*, [w:] *Demokratyczne państwo prawa. Zagadnienia wybrane*, (red.) M. Aleksandrowicz, A. Jamróz, L. Jamróz, Białystok 2014, s. 26–27.

złamana, to nie ma znaczenia, jak będą wyglądać kolejne rozwiązania prawne. Spoczywający na doktrynie prawa i sądach nakaz zabiegania o podstawy demokratycznego państwa prawnego warto połączyć z postulatem bezpośredniego stosowania Konstytucji będącej przecież najwyższym prawem RP (art. 8). W sytuacji kolizji ustawy z art. 2 to właśnie Konstytucja winna mieć prymat bezwzględny.

Na postrzeganie państwa prawnego wpływają także uniwersalne zasady zawarte w traktatach UE oraz funkcja, jaką w tej kwestii pełni Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej.